

УДК 94 (477)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5984.2024/3.15>**Чупрінова Н.Ю.**

Національна академія Національної гвардії України

Северук І.І.

Національна академія Національної гвардії України

Соколовська Ю.В.

Національна академія Національної гвардії України

ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ ТА НАЦІОНАЛЬНА ІДЕНТИЧНІСТЬ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2014–2024 РР.)

Стаття присвячена аналізу ролі історичної пам'яті у формуванні та зміцненні національної ідентичності українців у контексті російсько-української війни, що триває з 2014 року і до сьогодні. Це дослідження підкреслює важливість збереження та відновлення історичної пам'яті, що є ключовим елементом національної впевненості та боротьби України за незалежність. У статті розглядаються основні аспекти національної історичної пам'яті та її вплив на сучасне українське суспільство. Аналізуючи процес формування суспільної свідомості під час війни, автори акцентували на зміцненні ідентичності українців своєю національною історією, культурою, мовою. Особливу увагу приділено дослідженню механізмів впливу національної історичної пам'яті на соціальну згуртованість та протидії російським інформаційним атакам. Стаття також висвітлює питання, пов'язані з історичним спотворенням та історичною ревізіоністською політикою, яку використовує російська пропаганда для впливу на український народ. В умовах російсько-української війни історична пам'ять стає полем битви за правду та справедливість, тому збереження та захист історичної пам'яті є першочерговим завданням для українського народу. У висновку статті наголошується, що національна історична пам'ять є основою, на якій будується сучасна українська ідентичність. Вона забезпечує не лише збереження історичної спадщини, але й формує стійкість суспільства перед зовнішніми викликами. Стаття обґрунтовує необхідність подальшого розвитку національної історичної пам'яті як інструменту забезпечення національної безпеки та стійкості української держави в умовах війни. У контексті російсько-української війни цей аспект особливо важливий, бо збереження та розвиток національної пам'яті дозволяє українцям зберегти свою незалежність та суверенітет. На цьому тлі в статті робиться висновок про необхідність подальшого вивчення та популяризації української історії як важливого чинника національного відродження та державотворення.

Ключові слова: національна історична пам'ять, національна ідентичність, наратив, історична спадщина, національна свідомість, декомунізація, незалежність, російсько-українська війна.

Постановка проблеми. Історична пам'ять нації є важливою складовою формування національної ідентичності, особливо у період військової нестабільності. Питання національної історичної пам'яті стало дуже актуальним для України, яка з 2014 року перебуває у тривалому військовому конфлікті з росією – державою-агресором. В умовах російсько-української війни національна пам'ять стала не лише інструментом збереження культурно-історичної спадщини, а й важливим чинником об'єднання суспільства, підтримання моралі та захисту національного суверенітету.

Історична пам'ять українського народу завжди піддавалася маніпуляціям і спотворенням, особливо за часів радянщини, коли українська історія замовчувалася або спотворювалася для обслуговування імперіалістичних наративів. Тому відновлення історичної справедливості та правди стало важливим завданням для українського суспільства після здобуття незалежності, і є особливо важливим зараз в умовах триваючої російсько-української війни.

З огляду на зазначене, в основі актуальності цієї роботи лежатиме те, як історичні наративи та

події минулого сприяють зміцненню національної свідомості та єдності українців у ситуації зовнішнього нападу, і те як національна історична пам'ять виступає важливою основою для розбудови майбутнього України на основі глибокого розуміння минулого, героїчного досвіду боротьби за незалежність та прагнення до свободи й суверенітету.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тема національної історичної пам'яті та її впливу на формування національної ідентичності українців, особливо в контексті російсько-української війни, привернула значну увагу українських дослідників. У сучасній конфліктній ситуації питання національної пам'яті стало одним із центральних у науковому дискурсі, оскільки безпосередньо впливає на процес національної самоідентифікації та консолідації.

Зокрема, дослідження таких українських вчених, як Н. Кузьмінець, О. Стадник та Т. Букіна [1], наголошують на важливості історичної пам'яті у формуванні національної ідентичності, зокрема через аналіз національних міфів, героїв і головних подій. О. Гриценко у своїй праці [2] констатує на відмові від радянського минулого та необхідності декомунізації як на одному з основних аспектів зміцнення національної ідентичності сучасної України.

Дослідження, які аналізують історичну травму, відіграють важливу роль у розумінні сучасної національної пам'яті. У своїй праці О. Стасюк [3] акцентує на важливості таких подій, як Голодомор, для становлення сучасного українського національного наративу, зауважуючи, як ці події використовуються для зміцнення національної ідентичності та посилення патріотизму в сучасних конфліктних ситуаціях.

І. Рафальський, В. Загурська-Антонюк та В. Сергєєв [4] розглядають історичну пам'ять у контексті європейської історії та підкреслюють, що боротьба за незалежність України є частиною загальноєвропейського процесу національного визволення. У своїй роботі вони привертають увагу до важливості критичного переосмислення історії та створення нових наративів, які відповідають викликам сучасності. О. Мороз та В. Коткевич [5] аналізують, як прояснення історії через радянський наратив сприяє формуванню нової національної ідентичності. Вчені зазначають, що декомунізація допомогла українцям створити власний історичний наратив, відмінний від радянського.

О. Казакевич [6], М. Шумка [7], О. Копивська [8] розглядають роль культури та мови у формуванні національної ідентичності та підкреслюють, що національна пам'ять відіграє важливу роль

у збереженні та розвитку національної ідентичності, особливо в ситуаціях зовнішнього нападу.

Попри на значний обсяг наукових досліджень у цій сфері, питання національної історичної пам'яті в контексті російсько-української війни, що триває, залишається актуальним і потребує подальшого дослідження. Особливий інтерес становлять ті, які зосереджуються на сучасних тенденціях формування національної пам'яті, впливі нових технологій і соціальних медіа на поширення історичних наративів, а також на взаємозв'язку між національною пам'яттю та громадянським суспільством у контексті триваючої російсько-української війни.

Постановка завдання. Метою наукової статті є дослідження ролі історичної пам'яті у формуванні та зміцненні національної ідентичності українців у контексті російсько-української війни (2014–2024 рр.). Для досягнення мети статті доцільно дослідити вплив історичних наративів, символів і минулих подій на українську суспільну єдність та проаналізувати, як національна пам'ять допомагає протистояти зовнішній агресії й формувати сучасну українську ідентичність.

Виклад основного матеріалу. Російсько-українська війна привернула увагу до процесу переосмислення історичної пам'яті українців. Вона визнала важливість історичних зв'язків з минулим і роль, яку ці події відіграли у зміцненні національної довіри. Важливим аспектом цього перегляду стало визнання подій, які донедавна розглядалися в іншому контексті, крізь нову призму національної боротьби за незалежність.

Революція Гідності та війна, що наступила за нею, стали поштовхом до зміни уявлень про сучасних українських Героїв, які віддали своє життя за краще майбутнє України. Вони стали символом опору та героїзму, втілили дух національної самопожертви та віри у свободу.

Історична пам'ять нації є однією з ключових складових її національної ідентичності, особливо в умовах сучасних війн, коли нації стикаються з загрозами своєму існуванню та суверенітету. Під час російсько-української війни, яка триває з 2014 і до тепер, історична пам'ять стала важливим чинником збереження єдності та зміцнення національної ідентичності українців.

Історичний контекст формування української національної ідентичності має глибоке коріння – від доби Гетьманщини через радянське поневолення до доби незалежності. Ключові етапи української історії – козацька доба, визвольна боротьба початку ХХ ст., радянські репресії та боротьба

за незалежність – складають основу сучасного національного само образу [1; 8]. У контексті російсько-української війни цей історичний контекст набуває нових відтінків, оскільки сучасні українці активно використовують свою історію для зміцнення національної ідентичності та підтримки патріотизму.

Національна ідентичність формується через інтерпретацію та переосмислення історичних подій, які визначають народ як націю. В українському контексті період визвольних змагань, особливо Українська революція 1917–1921 років, боротьба українських повстанців (УПА), Голодомор 1932–1933 років і події Другої світової війни, є важливими історичними подіями, які впливають на національну ідентичність [1; 3].

В період російсько-української війни ці історичні наративи активно переосмислювали та використовували для зміцнення національної ідентичності. Наприклад, боротьба УПА проти радянської влади та нацистів стала символом українського опору, який набув нового змісту в контексті конфлікту з державою-окупантом. Такі історичні події не лише підтримують патріотизм, а й служать для того, щоб відрізнити українську ідентичність від наративу росії, яка прагне стерти історичну пам'ять України [5].

Аналіз впливу російсько-української війни на формування національної історичної пам'яті включає розгляд ролі війни як каталізатора зміцнення національної ідентичності. Тому важливо дослідити, як сучасні військовий конфлікт стає чинником переосмислення історичних подій і який вплив він має на популяризацію історичних символів, пам'ятних дат, героїв, оскільки у часи війни пам'ять про героїв і трагедії минулого стає важливим інструментом мобілізації та підтримки національної єдності.

Важливим аспектом національної історичної пам'яті в контексті російсько-української війни є побудова нового національного наративу поза впливом росії. Цей процес передбачає не лише переосмислення історії, а й створення нових символів та ідеалів, які відповідають сучасним українським реаліям.

Вирішальну роль у формуванні української національної ідентичності відіграв процес виходу з-під впливу росії в умовах російсько-української війни. Історичний імперіалістичний вплив росії на Україну включав як культурні, так і політичні елементи, які тривалий час впливали на формування української історіографії та історичних уявлень.

Важливим кроком у виході з-під впливу росії став процес декомунізації, який передбачав усунення радянської символіки, перейменування вулиць і міст, переосмислення ролі радянських героїв і подій. Декомунізація дозволила Україні відновити власний історичний наратив і відзначити такі події, як боротьба з Голодомором і УПА, як важливі етапи в історії країни, відмінні від поглядів держави-агресора [2].

Після 2014 року вплив російської культури та історії в Україні значно зменшився, що сприяло зміцненню української національної ідентичності. Важливим аспектом цього процесу стало відродження національних символів, традицій і мови, що стало основою для розвитку нового наративу української національної ідентичності [6; 7].

В умовах війни та сучасних політичних змін конструювання нового національного наративу стало важливим елементом у формуванні української ідентичності, оскільки новий наратив створює альтернативу наративу росії та стає основою національної єдності й зміцнення патріотичного духу.

Відродження та популяризація нових історичних символів і героїв стало важливим елементом у формуванні національної ідентичності українців. Сучасні Герої – це українські воїни, добровольці та потерпілі від війни мирні жителі – стали новими символами національної єдності та мужності. Ці новітні Герої замінюють радянську чи російську символіку, яка раніше домінувала в українському суспільстві.

Варто зауважити, що історична пам'ять відіграє важливу роль у національних інтеграційних процесах, особливо у воєнний час. В Україні процес об'єднання суспільства навколо спільної історичної пам'яті посилюється з початку російського вторгнення у 2014 році. Важливим кроком у цьому напрямку стала декомунізація, заміна радянської символіки на державну та запровадження нових дат [3].

Відзначимо, що російсько-українська війна, яка триває з 2014 по сьогодні, має значний вплив на зміцнення національної історичної пам'яті українців. В умовах російської агресії українське суспільство активізувало процес переосмислення своєї історії та ідентичності. Зростання інтересу до національної пам'яті знайшло своє відображення у відновленні та популяризації історичних символів, пам'ятних дат і героїв, раніше замовчуваних чи спотворених радянською пропагандою.

Війна також сприяла переосмисленню ролі радянських героїв і подій у сучасній Україні. Декомунізація та перегляд минулої ролі радян-

ського союзу є не лише політичними, а й культурними процесами, спрямованими на побудову нової національної ідентичності поза імперіалістичним впливом.

Через переосмислення та оновлення історичної пам'яті значно зміцнилася національна ідентичність українців. Під час війни відбулося чітке відокремлення від російської імперської спадщини, що стало вагомим чинником у процесі національної самоідентифікації. Минулі досягнення, підкріплені сучасними подіями, такими як Революція Гідності та захист незалежності територій України від російського загарбника, сформували новий наратив, який є основою для формування сучасної національної ідентичності.

Українська національна пам'ять також є знаряддям культурного опору та засобом підтримки національного духу. Вона об'єднує суспільство в боротьбі за майбутнє, засноване на цінностях свободи, незалежності та поваги до історії [8].

Сучасна українська держава перебуває у процесі реформування багатьох сфер суспільного життя, включаючи гуманітарну політику. Оновлення державної концепції національної пам'яті є невід'ємною частиною цього процесу. Важливо враховувати нові історичні дослідження, розширювати горизонти пам'яті, включаючи раніше замовчувані або спотворені події та постаті. Крім того, сучасна гуманітарна політика повинна враховувати динамічні зміни в суспільстві, інтеграцію України в європейський простір та необхідність протистояння інформаційній агресії.

Оновлення державної концепції національної пам'яті є необхідним кроком для зміцнення національної єдності та формування цілісного уявлення про минуле, яке відповідатиме сучасним викликам та потребам українського суспільства. Державна гуманітарна політика повинна враховувати історичні реалії, забезпечувати об'єктивність та сприяти інтеграції національної пам'яті в суспільне життя, забезпечуючи таким чином стійкість та розвиток української держави.

Важливим у такому контексті стане прийняття законопроекту «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу» [9], метою якого стане комплексне законодавче врегулювання питань формування та реалізації державної політики з питань національної пам'яті Українського народу, визначення основних засад і завдань, повноважень та основних напрямів діяльності політичних суб'єктів національної пам'яті.

У сучасних умовах соціальні медіа та сучасні технології відіграють важливу роль у поширенні історичної пам'яті країни. Такі платформи як Facebook, Twitter, Instagram дозволяють швидко та масово поширювати інформацію про історичні події, національну символіку та новітніх Героїв. Це допомагає будувати та підтримувати національну ідентичність, особливо серед молоді, яка активно використовує ці платформи.

Соціальні медіа також можна використовувати для мобілізації громадськості на підтримку національних ініціатив, таких як волонтерські рухи, військова підтримка та кампанії зі збереження та популяризації української культурної спадщини. Військова ситуація зробила ці платформи ще важливішими, надаючи українцям у всьому світі доступ до своєї історії та культури.

Також варто зазначити, що сучасні технології відкривають нові можливості для збереження та популяризації історичної пам'яті України. Віртуальні музеї, цифрові архіви, інтерактивні карти та інші технологічні рішення дозволяють українцям з усього світу брати участь у збереженні своєї історичної спадщини. Зокрема, віртуальна реальність та 3D-моделі історичних подій надають нових форм освітньо-виховним проектам та сприяють популяризації української історії серед молоді.

На основі зазначеного вище, відзначимо, що історична пам'ять українського народу відіграє важливу роль у формуванні його ідентичності. Для українців цей аспект особливо важливий з огляду на їхню багатовікову боротьбу за незалежність та збереження своєї культурно-історичної спадщини. У контексті сучасних подій, особливо в контексті російсько-української війни (2014–2024 роки), важливість національної історичної пам'яті стала ще більш очевидною. Це стає не лише засобом збереження минулого, а й важливим інструментом розбудови національної єдності та опору зовнішнім викликам.

Національна історична пам'ять є основою її національної ідентичності, оскільки дає чіткі орієнтири щодо минулого та майбутнього суспільства, формує ідею спільності, боротьби за волю, героїзм і страждання, яка стала невід'ємною частиною української національної свідомості. У цьому контексті важливо підкреслити роль національної історичної пам'яті у збереженні та відновленні української ідентичності після століть колоніального тиску. Повстання сучасної української держави проти російського імперіалізму стало можливим завдяки відродженню національ-

ної історичної пам'яті, яка об'єднала українців навколо ідеї незалежності.

Висновки. Підсумовуючи, відзначимо, що національна історична пам'ять є основою національної ідентичності українців, особливо в контексті російсько-української війни. Це не тільки сприяє підтримці національної свідомості, а й служить джерелом стабільності та єдності країни проти зовнішньої агресії. Сучасні виклики ще ясніше

показали важливість історичної пам'яті для майбутнього України, яка базується на глибшому розумінні та повазі до минулого. Переосмислення історичного наративу, активне використання соціальних медіа, відокремлення від імперського впливу росії та процес декомунізації є важливими кроками на шляху до побудови нової української ідентичності, заснованої на глибокому розумінні минулого та прагненні до суверенітету та незалежності.

Список літератури:

1. Кузьмінець Н., Стадник О., Букіна Т. Вплив історичної пам'яті українців на події сьогодення. *Проблеми гуманітарних наук: збірник наукових праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія Історія*. 2023. № 14/56. С. 185–196.
2. Гриценко О. А. Декомунізація в Україні як державна політика і як соціокультурне явище. Київ: Інститут політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України; Інститут культурології НАМ України, 2019. 320 с.
3. Стасюк О. Український Голодомор-геноцид 1932–1933 рр. як новий наратив і колективна травма Європи. *Гілея: науковий вісник*. 2019. № 142(1). С. 78–81.
4. Рафальський І., Загурська-Антонюк В., Сергєєв В. Європейські суспільні ідеї нового часу та їх вплив на зародження й розвиток українського національного проєкту. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2024. № 1(18). С. 280–293.
5. Мороз О., Коткевич В. Роль представницької демократії у сучасних процесах формування української національної ідентичності. *Ефективність державного управління*. 2021. № 66. С. 111–126.
6. Казакевич О. Роль мови у формуванні національної ідентичності. *Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія: Культурологія*. 2017. № 18. С. 77–79.
7. Шумка М. Л. Роль рідної мови в становленні української національної ідентичності. *Актуальні проблеми філософії та соціології*. 2015. № 4. С. 172–177.
8. Копієвська О. Р. Культурні традиції у формуванні національної ідентичності. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2014. № 32. С. 194–201.
9. Інститут національної пам'яті розпочинає обговорення законопроекту «Про засади державної політики національної пам'яті Українського народу». URL: <http://surl.li/urvlzm>

Chuprinova N.Yu., Sevruck I.I., Sokolovska Yu.V. HISTORICAL MEMORY AND NATIONAL IDENTITY IN THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR (2014–2024)

The article analyzes the role of historical memory in shaping and strengthening the national identity of Ukrainians in the context of the Russian-Ukrainian war, which has been going on since 2014 and continues to this day. This study emphasizes the importance of preserving and restoring historical memory, which is a key element of national confidence and Ukraine's struggle for independence. The article examines the main aspects of national historical memory and its impact on contemporary Ukrainian society. Analyzing the process of forming public consciousness during the war, the authors emphasized the strengthening of the identity of Ukrainians with their national history, culture, and language. Particular attention is paid to the study of the mechanisms of influence of national historical memory on social cohesion and counteraction to Russian information attacks. The article also highlights issues related to historical distortion and historical revisionist policies used by Russian propaganda to influence the Ukrainian people. In the context of the Russian-Ukrainian war, historical memory is becoming a battlefield for truth and justice, so preserving and protecting historical memory is a top priority for the Ukrainian people. The article concludes by emphasizing that national historical memory is the basis on which modern Ukrainian identity is built. It not only ensures the preservation of historical heritage, but also builds the resilience of society to external challenges. The article substantiates the need for further development of national historical memory as a tool for ensuring national security and stability of the Ukrainian state in times of war. In the context of the Russian-Ukrainian war, this aspect is particularly important because preserving and developing national memory allows Ukrainians to maintain their independence and sovereignty. Against this background, the article concludes that it is necessary to further study and popularize Ukrainian history as an important factor in national revival and state-building.

Key words: national historical memory, national identity, narrative, historical heritage, national consciousness, decommunization, independence, Russian-Ukrainian war.